

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного університету
«Житомирська
політехніка» доктору економічних
наук, професору
Петруку О.М.

ВІДГУК

офіційного опонента,
доктора економічних наук, професора,
головного наукового співробітника науково-навчального центру
бізнес-аналітики кафедри економічної кібернетики
Сумського державного університету
Бойка Антона Олександровича
на дисертаційну роботу **Фарапонова Геннадія Анатолійовича**
на тему: «Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових
установ», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

В умовах трансформації архітектури фінансової системи України, обумовленої процесами інтеграції до європейського фінансового простору, особливої значущості набуває формування комплексної фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ (НБФУ). Процеси реформування небанківського фінансового сектору упродовж 2016-2020 років та передача повноважень щодо регулювання НБФУ до Національного банку України (НБУ) сприяли покращенню фінансової політики та державного регулювання страхових компаній, фінансових установ, кредитних спілок та інших посередників. Водночас потребують уваги питання фінансового регулювання та нагляду, зміни підходів до фінансової політики інвестиційних, венчурних фондів, компаній з управління активами, недержавних пенсійних фондів в контексті реформування пенсійної системи України. Захист прав та інтересів споживачів фінансових послуг є окремим важливим завданням фінансової політики України.

Сучасна фінансова політика на ринку небанківських фінансових послуг характеризується посиленням вимог до платоспроможності, капіталу, прозорості структури власності та запровадженням вимог до інвестиційної діяльності страховиків. При цьому, існує необхідність формування

пріоритетних напрямів, цілей та завдань фінансової політики розвитку страхового ринку згідно європейських правил регулювання, визначення заходів для покращення фінансової політики на фондовому ринку, інвестиційному ринку в контексті пенсійної реформи.

З початку повномасштабної війни у 2022 році в небанківському фінансовому секторі України виникають нові виклики, які потребують посилення нагляду за діяльністю НБФУ, застосування інтегрованого підходу до фінансової політики. Незважаючи на високу ризиковість діяльності НБФУ наростили обсяги активів у 2020-2024 роках, що вказує на значний потенціал подальшого розвитку ринку.

Вищевказане свідчить про актуальність дисертаційної роботи Фарапонова Геннадія Анатолійовича. Тема дисертаційної роботи є актуальною, висвітлює важливі теоретико-практичні засади фінансової політики на ринку НБФУ. Практична значимість дослідження підтверджується її зв'язком з науково-дослідною роботою за темою: НДР «Фінансові механізми забезпечення соціально-економічного розвитку України», (номер державної реєстрації 0121U114009), у межах якої досліджено механізми впливу фінансової політики держави на розвиток ринку небанківських фінансових установ та розроблені рекомендації для покращення фінансової політики на страховому, фондовому, інвестиційному ринках в умовах пенсійної реформи.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, рекомендації та висновки, які представлені у дисертаційній роботі є достатньо обґрунтованими, достовірними, логічно викладеними. Обґрунтованість представлених результатів дослідження ґрунтується на оцінюванні динаміки показників розвитку НБФУ у 2014-2024 роках, правовому аналізі нормативно-правових актів у цій сфері регулювання, аналізі звітів НБУ, Європейської Комісії, Міжнародного валютного фонду.

Структура роботи характеризується чіткою логічною послідовністю, системністю викладення авторської думки, що сприяє повному розкриттю об'єкта та предмета дослідження. Обрана автором структура роботи дозволила досягти поставленої мети та детально висвітлити проблематику. Спосіб викладення матеріалу вказує на комплексний характер дослідження та самостійність у реалізації поставлених завдань.

Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст та структура дисертації узгоджується з її назвою, метою та завданнями досліджень. Наукові положення викладені чітко, послідовно, аргументовано, висновки й рекомендації базуються на результатах авторських досліджень проблеми.

Реалізація мети дослідження та вирішення поставлених завдань базуються на комплексі загальнонаукових та спеціальних методів наукового пошуку (аналізу, синтезу, індукції, структурного аналізу, багатовимірної статистичного аналізу, регресійного аналізу). Такий підхід забезпечив високий ступінь обґрунтованості висновків дисертації у вказує на можливість практичного застосування сформованих рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації є достовірними, науково обґрунтованими та аргументованими.

Наукове значення дисертації і новизна наукових положень базуються на теоретико-практичному обґрунтуванні основних позицій дослідження, апробацією його результатів під час їхнього обговорення на 4-х всеукраїнських науково-практичних конференціях. Порухення академічної доброчесності у дисертації не виявлено, в роботі містяться посилання на офіційні джерела інформації та дотримано усіх законодавчих норм про авторське та суміжні з ним права.

Наукова новизна результатів дослідження

Дисертаційна робота Фарапонова Г.А. постає як цілісна та науково обґрунтована праця, присвячена розв'язанню важливого наукового завдання із удосконалення фінансової політики держави на ринку НБФУ. Автором запропоновані практичні рекомендації, що спрямовані на зміцнення фінансової стійкості фінансових посередників та захист прав споживачів, інвесторів, гармонізацію вітчизняного законодавства із нормами права ЄС.

До вагомих результатів дисертації можна віднести такі наукові положення.

Автором удосконалено визначення понять «фінансова політика на ринку НБФУ» із застосуванням комплексного підходу, що на відміну від існуючих підходів, дозволяє інтегрувати секторальну, просторову та управлінську складові фінансової політики, визначити механізми впливу на розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів НБФУ для сприяння макрофінансовій стабільності, особливо в кризових умовах, акцентувати увагу на наявних ризиках сектору в умовах зростання ролі фінансового посередництва. (с. 38-40, таблиці 1.1 та 1.2).

В дисертації удосконалено складові фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ на макрорівні із застосуванням системного підходу (бюджетна, податкова, боргова, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна), що дозволило розглядати ринок фінансового посередництва у тісному взаємозв'язку із фінансовим сектором та запропонувати класифікацію інструментів фінансової політики за окремими сегментами ринку (валютний, кредитний ринок, ринок цінних паперів,

страховий, інвестиційний ринок) та підтипом інструментів (загальні/ринкові, індивідуальні, обов'язкові, нефінансові, корпоративні) (с. 74-76, таблиця 1.8.).

Схвальної оцінки заслуговує також удосконалення класифікації факторів впливу на фінансову політику держави на ринках небанківських фінансових установ (політичні, економічні, соціальні, правові, інституційні, технологічні) та визначено вагомість технологічних чинників впливу на небанківський фінансовий сектор, які позначаються на формуванні заходів фінансової політики в умовах цифрової економіки, спрямованих на використання цифрових технологій регуляторами, фінансовими посередниками, цифровізацію фінансових послуг та підвищення рівня цифровій грамотності населення (С. 191-192, таблиця 3.5.).

Дисертантом удосконалено напрями розвитку фінансової політики та державного регулювання страхового ринку України з урахуванням європейської практики та норм Директиви «Платоспроможність II» від 25 листопада 2009 №2009/138/ЄС, що передбачають регулювання платоспроможності за спрощеним підходом; ліцензування на основі гнучкого підходу; покращення підзвітності страховиків; здійснення ризик-орієнтованого, пропорційного нагляду за страховими компаніями; регулювання інших аспектів діяльності. Запропоновано запровадити пруденційні інструменти нагляду, включаючи індикатори оцінювання ризиків страхових компаній для підтримки фінансової стабільності сегменту: коефіцієнт левериджу (співвідношення капіталу I рівня до сукупних активів та позабалансових зобов'язань); коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR); норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою; норматив загальної суми інвестування за кожною установою. Впровадження запропонованих напрямів сприятиме забезпеченню фінансової стабільності страхових компаній, стимулюванню інвестиційної діяльності страховиків та мінімізації ризику ліквідності (С. 171-173).

Оцінка змісту проведеного дослідження дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота виконана на достатньо високому науковому рівні, має прикладну і наукову цінність.

Значення результатів виконаного дослідження для науки і практики

Прикладний характер дослідження підтверджується доведенням його ключових положень до рівня конкретних практичних рекомендацій. Висока науково-теоретична та практична значущість дисертації засвідчена відповідними актами та довідками про впровадження. Зокрема, результати роботи інтегровано в освітній процес Чорноморського національного університету імені Петра Могили при викладанні таких дисциплін «Фінансовий ринок», «Страховання», «Ринок фінансових послуг» при підготовці здобувачів

вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» (довідка №03/191-08 від 31.03.2026).

Крім того, авторські пропозиції щодо стратегічних напрямів фінансової політики на ринку НБФУ знайшли практичне застосування в діяльності страхових компаній ПрАТ «УСК «КНЯЖНА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП» (довідка №1 від 30.03.2026 року) та враховані у діяльності ПрАТ СК «АРСК» (довідка б/н від 30.03.2026 року).

Повнота висвітлення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано у 5 наукових працях загальним обсягом 3,01 авт. арк. (особисто автору належить 3,01 авт. арк.), з яких 5 – у наукових фахових виданнях України та 4 публікації апробаційного характеру в інших наукових виданнях.

Опубліковані праці здобувача повною мірою розкривають зміст дисертаційного дослідження, відображаючи ключові теоретичні узагальнення, методичні підходи та прикладні аспекти державного регулювання ринку НБФУ. Аналіз наукових публікацій Г.А. Фарапонова дозволяє констатувати їх повну відповідність встановленим вимогам щодо обсягу, фахової спрямованості та репрезентативності результатів дослідження. Внесок автора у праці, підготовлені у співавторстві, чітко визначений та конкретизований у відповідному переліку публікацій, що підтверджує самостійність отриманих наукових результатів. На захист дисертації виносяться виключно особисті розробки Фарапонова Г.А.

Оцінка змісту та дотримання академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи Фарапонова Г.А. та оприлюднених наукових праць здобувача дає підстави стверджувати про повне дотримання академічної доброчесності. У роботі не виявлено ознак фальсифікації, фабрикації даних, порушення автором вимог академічної доброчесності, або будь-яких інших етичних порушень, які б могли поставити під сумнів самостійність наукового пошуку. Дослідження є самостійно виконаним, містить посилення на офіційні джерела інформації, ідеї та результати наукових пошуків інших авторів; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права.

Зауваження та дискусійні положення дисертації

Незважаючи на наукову та прикладну цінність проведеного дисертаційного дослідження, слід відзначити наявність дискусійних положень та зауважень, а саме:

- 1) незважаючи на ґрунтовне дослідження особливостей фінансової політики держави на фінансовому ринку, автором недостатньо розкрито вплив процесів євроінтеграції на вітчизняний небанківський фінансовий сектор України. Зміст дисертації значно б покращився при оцінці можливостей імплементації окремих правових норм ЄС в практику вітчизняного нормативно-правового регулювання НБФУ, а також при аналізі викликів, з якими зустрічаються НБФУ при впровадженні нових вимог до капіталу та прозорості структури власності;
- 2) проведений в дисертації статистичний аналіз динаміки та структури активів та зобов'язань фінансових посередників країн-членів ЄС вказує на високий рівень розвитку ринків НБФУ, порівняно з українським небанківським фінансовим сектором, а також ілюструє важливу роль фінансових посередників ЄС у процесах формування та розподілу фінансових ресурсів в економіці. Автор висвітлює основні структурні та циклічні ризики НБФУ в ЄС (с. 125), виділяє інструменти для оцінювання системних ризиків небанківських фінансово-кредитних інституцій, а саме стрес-тестування (для вимірювання поширення ринкового шоку на хедж-фонди, компанії прямого інвестування, інші альтернативні компанії з управління активами) (с. 127). Проте прикладне значення роботи посилювалось би при більш ґрунтовному дослідженні питань здійснення стрес-тестування небанківських фінансових установ;
- 3) в третьому розділі роботи дисертантом визначено цілі та завдання фінансової політики держави, спрямовані на розвиток страхового ринку (с. 160), водночас варто висловити зауваження щодо їх певної декларативності. Зокрема, автор пропонує підвищити інвестиційну активність страховиків до 15-20% від активів, однак не наводить конкретні фінансові стимули, які б спонукали страхові компанії спрямовувати ресурси в реальний сектор економіки в умовах воєнного стану.

В той же час наведені зауваження не знижують на наукової та практичної цінності проведеного дисертаційного дослідження.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Фарапонова Г.А. на тему «Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових установ», є завершеним самостійним науковим дослідженням. У роботі отримано нові наукові обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують актуальне наукове завдання щодо визначення впливу державної фінансової політики на розвиток небанківського фінансового сектору. Автором запропоновано дієві рекомендації з модернізації політики на страховому, фондовому та інвестиційному ринках, зокрема з урахуванням сучасних викликів.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Фарапонова Г.А. на тему «Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових установ», відповідає тематиці у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та вимогам постанови КМУ № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Фарапонов Геннадій Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-навчального центру
бізнес-аналітики кафедри
економічної кібернетики
Сумського державного університету

Антон БОЙКО

